

Крикунов Ігор Русланович,

здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ
заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: старший викладач
кафедри управління та роботи з персоналом
Національної академії внутрішніх справ
Желена С. П.

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ, ПСИХОЛОГІЧНЕ ТА МОРАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Розглядаючи корупцію як соціальне явище, звертаємо увагу на наступне. Корупція притаманна суспільству відтоді, відколи виник інститут влади. Як невід’ємний супутник складного та багатоаспектного суспільного буття, корупція не може бути зведена до певного переліку дій особи, уповноваженої на виконання функцій держави. Наприклад, на цей час не існує кваліфікації таких правопорушень як лобізм, кумівство, протекціонізм, грошові внески з політичною метою, приховану участь державних службовців у комерційній та підприємницькій діяльності. Той, хто бере хабарі, не може існувати без тих, хто їх дає, тому корупція охоплює також і коло взаємовідносин між людьми, які використовують протиправні дії чиновників для досягнення бажаного результату. Отже, елементом корупції як соціального явища виступає система цінностей зазначених категорій осіб, їх спосіб життя та світосприйняття в цілому. В такому контексті «втиснути» усі прояви корупції як складного соціального явища в жорстку конструкцію юридичного складу правопорушення практично неможливо. Оскільки корупційні дії порушують широкий спектр соціальних норм (моральних, етичних, корпоративних), боротьба з ними можлива лише за умов використання усього спектру заходів соціально-юридичного впливу. При цьому, юридична відповідальність як правовий засіб такої боротьби відіграє суттєву роль у механізмі протидії корупції й повинна використовуватися для припинення зовнішніх проявів корупції – корупційних діянь.

Соціальна сутність корупції проявляється в наступному: що саме є продуктом соціального життя; яку має ціну для суспільства щодо існування; істотно впливає на найважливіші соціальні процеси; має історичні витоки і глобальний характер, є правовим, економічним, політичним, психологічним і моральним явищем; має властивість пристосовуватись до соціальних реалій, постійно міркувати та видозмінюватися. Конкретні прояви цього соціального явища отримують правову та моральну оцінку з боку держави і суспільства, що теж свідчить про соціальну сутність корупції. Корупція характеризує основні процеси, які відбуваються у державі та суспільстві, у ній знаходять своє відображення найбільш значущі для держави та суспільства проблеми.

У країнах, де корупція набуває значного поширення і суттєвого впливу на соціально-економічні процеси, є структурованою і здійснює системний вплив на посадових осіб (державних службовців), вона із соціальної аномалії поступово перетворюється на правило і виступає звичним способом вирішення життєвих проблем, стає нормою функціонування влади і образом життя значної частини суспільства. Як соціальне явище, корупція існує в певних інституційних рамках, в яких правові, економічні, політичні, соціальні процеси впливають на неї, а корупція, у свою чергу, здійснює вплив на право, економіку, політику, ідеологію, суспільну психологію тощо [1, с. 6].

Корупція – це не лише певні діяння, а й система негативних поглядів, переконань, настанов, способів мислення, тобто корупція є також психологічним і моральним явищем. У конкретних корупційних правопорушеннях як у дзеркалі знаходить своє відображення психологія конкретних людей, у корупції, як соціально-політичному явищі, відображається психологія соціальних груп і всього суспільства. С. В. Степашин відзначає, «...корупція – не просто хабарі, не просто зловживання службовим становищем, не просто завуальовані види підкупу чиновників. Це хвороба більш глибока, яка має у своїй основі психологічну установку використовувати державну службу як невичерпне джерело для досягнення корисливої мети» [2].

Є й інша морально-психологічна сторона корупції. Можливо погодитись з твердженнями, що коли держава примушує своїх громадян поводитися нечесно, то це породжує нездорову систему і має негативний вплив на суспільство [3, с. 72–73]. Посадовій особі, яка, умовно кажучи, стоїть перед вибором: чесно виконати свій обов'язок чи зловживати службовим становищем — за умов панування правового нігілізму, соціальної нестабільності і невпевненості у своєму майбутньому, культивуванні психології користоловства, падіння моральності, відсутності чіткої ідеології державної служби схилиться до корупційної форми поведінки.

Погоджуючись з психологічним корінням корупційної поведінки, можна вважати, виходячи з того, що особа, яка стає на шлях вчинення корупційних правопорушень, не є, так би мовити, скорумпованою від природи. Корумпованих рис поведінка особи набуває в процесі її власної соціалізації. Стане чи не стане особа на шлях вчинення корупційних правопорушень залежить не стільки від того, які традиції чи психологічні настанови увібрала від народження, а від того, в якій суспільній атмосфері вона виросла, який психологічний клімат панував навколо неї, в якій суспільній атмосфері вона росла, які поступки визнавались аморальними, а які з боку моралі заохочувались. Мова йде про суспільну свідомість, в якій фокусується надзвичайно багато аспектів суспільного життя, у тому числі відношення громадян до закону і їх реакція на корупційні правопорушення.

Вважаємо, що одним із стратегічних напрямів запобігання корупції є захист громадської свідомості від корупційного впливу, який, зокрема, включає збереження моральних цінностей та зростання

суспільної свідомості. Як для масштабного поширення корупції, так і для ефективної протидії корупційним правопорушенням має існувати відповідний психологічний настрій суспільства. Правильне розуміння корупції як соціального явища є не лише суто теоретичною проблемою. Воно має надзвичайно важливе і практичне значення. Про це свідчать ті факти, коли на політичному і нормативно-правовому рівнях перед правоохоронними та іншими державними органами ставляться завдання, які, впливають саме з соціальної сутності корупції.

Аналіз законодавства щодо запобігання корупції в Україні, вказує на те, що воно не засноване на визначенні соціального та етичного коренів корупції. Як соціальну аномалію корупцію неможливо повністю побороти лише репресивними методами, використовуючи саме діяльність правоохоронних органів. Необхідно створювати нові етичні стандарти для чиновників та посилювати контроль за їх виконанням, розробляти детальні та пошагові інструкції для державних службовців, для спрощення бюрократичних дій, які можуть викликати бажання до «наживи» та на основі цього підготувати нових кадрів за цими стандартами.

Але, на думку автора, однією з головних умов для подолання цієї проблеми, є необхідність усвідомлення того, що корупцію можливо побороти лише спільно. Боротися необхідно, не тільки за допомогою правоохоронних органів та внесенням змін до законодавства, а починати з самого себе, знищуючи психологію та ментальність, а саме – бажання до вчинення корупційних дій заради власних інтересів і формуючи культуру сумлінного виконання професійних обов'язків і високу громадянську позицію та визнати корупцію, як соціальну аномалію.

Список використаних джерел

1. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Є. В. Невмержицький ; Ін-т держави і права України НАН України. – К., 1999. – С. 6.
2. Степашин С. В. Против криминализации России / / Российская юстиция. – 1999. – № 1. – С. 2.
3. Омельченко С. Етапи розвитку корупції як негативного суспільного явища / / Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 7. – С. 72–73.